

Hilde Henriksen Waage

Institutt for arkeologi, konservering og historiske studier (IAKH),
Universitetet i Oslo (UiO)

HIS 2411/HIS 4411 Neighborhood Bully? Stormaktene og Midtøsten siden 1945

Tema 7:

Syria – Sovjetisk satellitt med regionale ambisjoner?

Anbefalt litteratur:

Yezid Sayigh og Avi Shlaim, *The Cold War and the Middle East*, ss. 48-124.

Ole Kristian Grimnes, *Den todelte verden, Cappelens verdenshistorie, bd. 18*, ss. 273-278.

Erling Bjøl, *Den nye verdensorden, Cappelens Verdenshistorie, bd. 19*, ss. 182-183, 190-196.

Hovedspørsmål:

- *Hvorfor har vi ingen fred i Midtøsten i dag mellom Israel og palestinerne?*
- *Hvordan kan vi forklare konflikten?*
- *Hva er de dypereliggende årsakene til at konflikten har utviklet seg slik som den har?*
- *Hvorfor er det viktig å kunne historie for å forstå konfliktene i Midtøsten?*
- *Hvordan er de knyttet sammen? Hvordan har de virket inn på hverandre?*
- *Hvordan har stormaktene forholdt seg til regionen?*
- *Hvordan har det virket inn på konfliktene?*

Stormaktene og Syria etter første verdenskrig

Osmanske riket - Stor-Syria: Dagens Syria, Libanon, Israel, Jordan, Gazastripen, Vestbredden og Alexandretta/ Hatay.

Britene hadde lovet bort deler av Stor-Syria til araberne, til Frankrike og til jødene.

Resultatet ble deling i tre militære administrative områder:

- Mandatområdet Palestina til britene
- Kyststripen mellom dagens Israel og Tyrkia til Frankrike
- Transjordan og dagens Syria og Libanon til Prins Faisal

Skuffelse blant de arabiske lederne.

Gjenopprettelse av Stor-Syria ble Faisals mål, men han ble nedkjempet.

San Remo: Den tidligere osmanske provinsen Syria delt opp.

Hashemittene innsatt av britene i Transjordan (kong Abdullah) og Irak (kong Faisal).

Stor-Libanon opprettet i 1920: Mange sunnimuslimer motsatte seg løsningen.

Syria og Libanon fikk det sunnimuslimene anså som kunstige grenser.

Ambisjoner om Stor-Syria (Libanon og Syria) fortsatte og har preget syrisk politikk.

1946: Syria selvstendig.

1948: Første tap i krig mot Israel.
 Revolusjonære krefter: Mot føydalisme og mot imperialismen.
 Stadig sterkere middelklasse.
 Det militære spilte en større og større rolle: Tre militærkupp i 1949, et fjerde i 1951 og et femte i 1954.

Regional rivalisering

Arabisk nasjonalisme på framvekt i Syria: Baath partiet i front.
 Den forente arabiske republikk mellom Egypt og Syria etablert i 1958.
 Panarabisk klimaks.
 Irak og Jordan inngikk allianse – Den arabiske føderasjonen – som motvekt.
 Utløsende årsak for militærkuppet i Irak i 1958.
 Egyptisk dominans av unionen med Syria.
 1961: Syria trakk seg ut.
 Konkurransen til Nasser fra det revolusjonære Irak.

Forholdet til stormaktene

1949: Husni al-Za'im overtok i Syria.
 Støttet av USA og Storbritannia.
 Za'im ønsket våpenhvile med Israel og ville bekjempe kommunister.
 Styrtet etter 6 måneder: Hardt slag for gryende syrisk-amerikanske relasjoner.
 USA og Storbritannia bekymret for Sovjetunionens innflytelse i Midtøsten.
 Forsto ikke hvordan Israel påvirket Syria: Redsel for å være neste offer.
 Syrerne skeptiske til imperialistisk kontroll, men ønsket våpen.
 Ingen avtale med Vesten: Britene og amerikanerne fryktet at maktbalansen skulle forrykkes.

Ekteskapet med Sovjetunionen

Syria: Autoritær innenrikspolitikk, sterk anti-israelsk utenrikspolitikk.
 1949-54: Politisk uro med kupp og motkupp.
 1954: Koalisjonsregjering: Baath partiet størst innflytelse.
 Syria sto utenfor Bagdad-pakten.
 Knyttet seg nærmere Nassers Egypt: Syrisk-egyptisk militærallianse våren 1955.
 Aggressiv vestlig politikk overfor Syria: NATO-landet Tyrkia truet med invasjon i 1957.
 Syria drev lenger inn i armene på Sovjetunionen.
 Syria viktig også for Sovjetunionen: Sikkerhet mot trusselen fra sør.
 Tette bånd til Egypt og Syria som motvekt til Bagdad-pakten.

Regional ustabilitet – behovet for stormaktsbeskyttelse

Utviklingen i Syria preget av:

- Bagdad-pakten 1955
- Suez-krisen 1956
- Den forente arabiske republikk 1958

Vestmaktene kom på defensiven.

Syria: I retning av sosialisme, kommunisme og panarabisme.

Økonomisk avtale med Sovjetunionen etablert i 1957.

Hjelpen fra Sovjet inkluderte også handel, teknisk utdanning og våpenleveranser.

Vestmaktene og Iraks diagnose: Syria "Going Communist".

Medisin: Styrte regimet.
 Feilslått politikk: Syrerne ble enda mer fiendtlig innstilt.
 Våpenavtale med Sovjet og union med Egypt.
 Amerikanerne sikre på at Syria var i ferd med å bli kommunistisk satellitt.

1956-67: Hvetebrodsdager i "ekteskapet" mellom Syria og Sovjetunionen.
 Syria langt fra noen kommunistisk satellittstat.
 Regimet glemte aldri trusselen fra kommunistiske rivaler.
 Forholdet til Sovjetunionen var snarere økonomisk og sikkerhetspolitisk motivert.

1961: Syrisk kupp, slutten på det nære forholdet til Egypt.
 Årene som fulgte preget av indre uro og kupp.
 Brede samarbeid mellom Baath partiet og det militære, men ikke stabilt.
 Det militære: Generasjonskonflikt.
 De yngre, radikale kreftene seiret i 1966.
 Store endringer i samfunnet fulgte:

- Omfordeling av jord
- Sterkere politistat
- Sterkere partiregime

Syria: Stadig mer vendt mot Sovjet, mer fiendtlig til USA.
 Syria og Sovjetunionen: Gjensidig avhengighet.
 Sovjet ønsket militærbaser og støttespillere i Middelhavet.
 Måtte ta hensyn til reaksjoner fra USA og Israel.
 Syria på sin side ville bygge opp militæret og økonomien.
 De ønsket ikke sovjetisk innflytelse innenrikspolitisk eller regionalt.

Forholdet til Israel

Israel sett på som vestlig, imperialistisk hindring for arabisk samling.
 1960-tallet: Grensekonfliktene økte.
 Moshe Dayan: Minst 80% av sammenstøtene på grensen mellom Syria og Israel framprovosert av Israel.
 Israel aksepterte ikke våpenstillstandsgrensene fra 1949.
 Økt spenning mellom Israel og Syria.
 Revolusjonært press fra Syria på Nasser.
 November 1966: Forsvarspakt mellom Syria og Egypt.
 Forspillet til krigen i 1967.
 Knusende arabisk tap og israelsk okkupasjon av Golanhøyden.

Sovjetunionen hadde holdt seg i bakgrunnen.
 Deres mål var progressive, vennligsinnede regimer i regionen.
 Oppfordret til fredsforhandlinger med Israel.
 Arabernes Khartoum-konferanse 1967: De tre nei

- Nei til anerkjennelse av Israel
- Nei til forhandlinger med Israel
- Nei til fred med Israel

 Khartoum var i virkeligheten en seier for de moderate blant araberne.
 Fokus på politiske fremfor militære midler.
 Syrerne ikke blant de moderate: Fortsatte sin rolle som Fatahs viktigste støttespiller.
 Palestinske grupper fortsatte sin geriljavirksomhet og terroraksjoner.

Damaskus: Hovedkvarter for gruppene.

Etter krigen i 1967: Syriske militæret i ruiner.

Forsvarssjef Assad: Overbeviste Sovjetunionen om at de måtte hjelpe nok en gang.

Men Syria og supermaktens interesser var ikke sammenfallende.

Sovjetunionen:

- Ønsket å sikre sine stormaktsinteresser
- Ønsket å hindre amerikansk innflytelse i Midtøsten

Syria:

- Ønsket sovjetisk hjelp for å ta tilbake områdene tapt til Israel
- Ønsket å sikre sin regionale makt

Syrias interesser oppfattet som risikosport i Moskva.

Hafez al-Assad overtar makten i Syria

Kaotiske forhold i Syria etter tapet for Israel i 1967.

Presidenten og forsvarssjefen (Hafez al-Assad) svekket.

1970: Kaos i Jordan: "Svart september".

Assad utnyttet situasjonen: Sendte syriske styrker til Jordan for å beskytte de palestinske gruppene.

Kong Hussein ba om amerikansk støtte.

Amerikanerne oppfordret Israel til å ta seg av trusselen fra Damaskus.

Israel sendte 400 stridsvogner til grensen mot Syria.

Krisen døde hen.

1970: Hafez al-Assad til makten ved statskupp.

Assad ble en nøkkelperson i Midtøsten gjennom 30 års styre.

Nasjonalistisk leder i tett samarbeid med de militære.

Assad var alawitt, en minoritetsgruppe i Syria.

Hæren dominert av alawitter.

Militært utstyr utelukkende fra Sovjetunionen.

PLO: Fikk våpenforsyninger gjennom Syria.

Assad: Ta tilbake land fra Israel gjennom krig.

Trengte støtte fra Sovjetunionen.

Tilsvarende vurderinger i Egypt.

Sovjetunionen skeptisk til ny krig: Ingen tro på arabisk seier.

1972: Sadat utviste sovjetiske rådgivere.

Sovjetunionen og araberstatene: Spent forhold og mangel på samarbeid.

Israel og USA: Tett samarbeid.

Nytt arabisk nederlag i krigen i 1973.

Bruddet med Sovjetunionen

Krigen i 1973: Sovjetunionen og araberstatene mistet ansikt internasjonalt.

Fredsforhandlinger i Midtøsten uten Sovjetunionen.

Fremdeles gjensidig avhengighet mellom Syria og Sovjetunionen.

Politikken de begge førte: Tok mest hensyn til egne interesser.

Våpen og penger fra Sovjetunionen til Syria.

Slik sikret Syria seg innenrikspolitisk og regionalt.

Men de ønsket fremdeles ikke sovjetisk innblanding.

Sovjetunionen: Så på Syria som en plagsom, men nødvendig alliert.

Førte selvstendig politikk i regionen, i motsetning til USA som førte Israels.

Viktig for utfallet av krigene.
 ”Ekteskapet” preget av konflikter, egenrådighet og mangel på samarbeid.
 Tidlig 80-tall: Båndene fortsatt sterke.
 Assads strategi: Holde Israel i sjakk.
 Støtte fra Sovjetunionen nødvendig.
 1980: Vennskaps- og samarbeidstraktat: Våpenforsyninger til Syria fortsatte.

Forholdet utviklet seg i negativ retning.
 Sovjetunionen uvillig til å bryte ”ingen fred – ingen krig”-situasjonen i Midtøsten.
 1985: Syrisk framstøt for sterkere sovjetiske militærforpliktelser.
 Fikk tilsnakk for sin fiendtlige innstilling til Irak.
 Irak-Iran krigen 1980-88: Syria på Irans side.
 Syria og Irak regionale rivaler.
 Gorbatsjov ønsket syrisk normalisering av sitt forhold til Israel.
 Assad lette etter nye alliansepartnere i Vesten uten hell.
 1991: Sovjetunionens fall: Syrisk-sovjetisk ”skilsmisse”.

Katten Assad

Syria isolerte seg fra de andre arabiske landene.
 Assad: Midtøstens Bismarck: Diplomati og maktpolitikk.
 Men Assad manglet maktgrunnlaget:

- Bakgrunn fra en minoritet med utspring fra sjiaislam i sunnidominert land
- Turbulent region: Naboer som Libanon, Irak og Israel

 1982: Syria for alvor trukket inn i den libanesiske hengemyra.

Assad regjerte med absolutt makt.
 Klar opposisjon: Det muslimske brorskapet.
 Brorskapet en organisasjon innen sunniislam.
 1982: Blodig oppgjør med de opposisjonelle i byen Hama.
 Rundt 20 000 drept i Hama.
 Ingen offisielle tall fra syriske myndigheter.
 Frykt gjennomgående brukt som våpen i syrisk politikk.

Golf-krigen og Midtøsten ved inngangen til et nytt årtusen

1991: Syria på USAs side mot Irak.
 Syria i konflikt med Irak siden 1966.
 Med annektering av Kuwait ville Irak ha fått overtaket i Midtøsten.
 Fare for regional oljepolitikk og forsvarspolitikk.
 Syrias valg av side også influert av ambisjoner i Libanon.
 ”Tillatelse” av amerikanerne til å legge Libanon under syrisk kontroll.
 Assad: ”Syria og Libanon er ett land. Vi er mer enn brødre.”
 1990: Syrisk militære tok kontroll over Libanon.
 Syria nektet å trekke seg ut.

USA ønsket fred i Midtøsten.
 De arabiske klientstatene foreldreløse etter Sovjets fall.
 Oktober 1991: Madrid-konferansen.
 Syrias posisjon mot Israel svekket:

- 1993: Oslo-avtalen
- 1994: Fredsavtalen mellom Israel og Jordan

1996: Fredssamtaler mellom Israel og Syria brøt sammen.
Israel nektet å gi fra seg Golanhøyden.
1999: Nye forhandlinger – uten resultat.

10. juni 2000: Hafez al-Assad døde.
Makten overlatt til hans politisk langt svakere sønn, Bashar al-Assad.
2002: Syria kommer på USAs venteliste til ondskapens akse.
2003: USA vedtar begrensede sanksjoner mot Syria.
Problemområder:

- Syrisk okkupasjon av Libanon
- Syrisk støtte til Hizbollah
- Syrisk støtte til palestinske grupper som Hamas

Tvunget ut av Libanon

September 2004: FNs Sikkerhetsråd: Resolusjon 1559.
Krav om syrisk tilbaketrekking fra Libanon.
Syria tvunget ut av nabolandet etter drapet på statsminister Hariri i februar 2005.
Mai 2005: Full tilbaketrekning.
Det syriske regimet under sterkt internasjonalt press.
Fortsatt samarbeid med Iran.
Iran under press over atomprogrammet.
Uavklart situasjon.

Israel tjener på situasjonen.
Ingen snakker om israelsk tilbaketrekning fra den annekterte Golanhøyden.
Libanon og Syria ingen konvensjonell trussel mot Israel.
Krigen i juli 2006 viser likevel at militær makt ikke er nok for Israel.
Fare for amerikansk og israelsk anslag mot Iran.
Presset mot Syria øker.